

JÓZEF MARECKI OFMCAP.

PROGRAM HERALDYCZNY HENRYKA UZIEMBLY W KAPITULARZU WAWELSKIM

Początki Kapituły Krakowskiej sięgają zapewne XI wieku. Według L. Łętowskiego najstarszy ślad istnienia kapituły znajdujemy w informacji o przekazaniu jej dóbr w miejscowości Chropie (Kropie) przez Judytę, żonę Władysława Hermana (1043-1102). Łętowski sugeruje również, że początkowo kanonicy prowadzili życie wspólne¹. Kapituła kształtowała się na wzór istniejących już w krajach chrześcijańskich wspólnot duchownych pracujących przy świątyniach (katedrach), przy których rezydował biskup. Wzorem innych posiadała zapewne swoje statuty, które regulowały jej prawa i obowiązki. Wzorem krajów zachodnich Kapituła Krakowska wybierała już od XIII wieku kandydata na opróżnioną katedrę biskupią. Pierwszym z wybranych w drodze wolnej elekcji był bł. Wincenty Kadłubek (1208-1218) w 1207 roku².

Każdy z kanoników posiadał własne mieszkanie, zaś obrady i spotkania odbywały się w kapitularku. Kapituła posiadała swój własny budynek, zapewne drewniany, obok katedry na wzgórzu wawelskim. W jego miejsce, z fundacji Elżbiety żony księcia ziębickiego Jana, wzniesiono w latach 1417-1423 murowany dom kapitulny, przekazany wówczas na własność Kapituły Krakowskiej. Został on gruntownie przebudowany w latach 1486-1505 przez ka-

---

* W artykule użyto nast. skrótów:

EK – Encyklopedia Katolicka KUL. T. 1-6. Lublin 1973-1993.

PSB – Polski Słownik Biograficzny. T. 1-32. Kraków 1935 – Warszawa 1990.

SPTK – Słownik Polskich Teologów Katolickich. T. 1-8. Warszawa 1981-1986.

¹ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*. T. 2. Kraków 1852, s. V-VI; B. Przybyszewski, *Krótki zarys dziejów diecezji krakowskiej*. T. 1. Kraków 1989, s. 96; W. Abraham, *Początek biskupstwa i kapituły katedralnej w Krakowie*. „Rocznik Krakowski”. T. 4: 1900, s. 194, 196-199.

² B. Przybyszewski, *Krótki zarys...*, t. 1, s. 96.

nonika Jana Gosławskiego. Wówczas to zabudowania kapitulne zostały lokowane pomiędzy murem obronnym a wieżą Zegarową i kaplicą św. Mikołaja. Kolejna przebudowa miała miejsce w latach 1601–1604. Prace budowlane wykonywał wówczas murarz Matys Świętek. Od tego czasu pełni on funkcję kapitulnarza. Wykonano wówczas wejście do sali kapitulnej z kaplicy św. Mikołaja. W 1775 roku, z inicjatywy bpa Franciszka Potkańskiego (1753–1786), dobudowano do kapitulnarza pomieszczenia archiwalne i bibliotekę. Przeprowadzono także restaurację. Budynek uzyskał wówczas obecny wygląd. Sala kapitulnarza znajduje się na piętrze. Oświetla ją trzy okna od strony północnej. Na nowo restaurację przeprowadzono w latach 1896–1900 oraz w 1904–1906. W czasie późniejszej restauracji Henryk Uziembło wykonał dekorację wnętrza w stylu secesji oraz dwa obrazy: św. Stanisława Biskupa i Męczennika oraz bł. Wincentego Kadłubka³. Sprawą renowacji kapitulnarza zajmowała się Kapituła podczas obrad sesji jesiennej w dniu 1 października 1903 roku. Prace zlecono Henrykowi Uziembło, który ofertę wymalowania kapitulnarza za sumę 4000 koron złożył 3 grudnia 1903 roku, zobowiązując się zakończyć prace do dnia 1 kwietnia roku następnego. Wcześniej, jak wynika z *Księgi zaliczek*, wykonano nowe okna i okiennice w kapitulnarzu, bibliotece i archiwum, położono posadzkę, wyłożono pomieszczenie dębową boazerią oraz ukończono prace przy belkach stropowych. Prace te wykonali krakowscy stolarze Muranyi, Niedzielski i Sydor. Rzeźbiarz Tombiński jesienią 1903 roku wykonał ozdobne 24 konsole. Po ukończeniu tych prac H. Uziembło przystąpił do malowania wnętrza⁴. W okresie II wojny światowej w kapitulnarzu mieściła się pracownia konserwatorska. Wówczas to zniszczono niewielkie fragmenty dekoracji ściennej, które odnowiono po zakończeniu działań wojennych⁵.

Artysta malarz Henryk Uziembło (27 II 1879 – 3 III 1945) był jednym z twórców nowoczesnej sztuki dekoracyjnej, zajmował się także grafiką użytkową. Studiował w Kunstgewerbeschule w Wiedniu (1896–1901), Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (1902–1904) u T. Axentowicza i S. Wyspiańskiego, w Paryżu (1904–1905) oraz architekturę wnętrz w Anglii. Od 1922 roku do wybuchu wojny wykładał w Instytucie Sztuk Plastycznych w Krakowie. Projektował polichromie, witraże i mozaiki, oprawy książkowe, plakaty oraz wykonywał obrazy olejne. Do najbardziej znanych i cenionych jego prac należy zaliczyć polichromię w krakowskim teatrze Bagatela, witraże

³ *Zabudowania Kapitulne*. W: *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*. T. 4. *Miasto Kraków*, cz. 1. Wawel. Pod red. J. Szablowskiego. Warszawa 1965, s. 19, 21, 129–130.

⁴ Arch. Kapitulne w Krakowie, [bez sygn.], *Acta Illustrissimi Capituli Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis. Ab Anno 1898*, s. 77–78; Tamże, sygn. II. 3c–1, *Księga zaliczek*, s. 178–179, 174–175; Tamże, sygn. II. 3c–2, *Księga zaliczek*, s. 71, 79, 103, 118–119, 125;

⁵ Relacja s. Klary Antosiewicz, Kraków, 26 XI 1996.

i mozaiki w gmachu Izby Handlowej i Przemysłowej w Krakowie, projekt wnętrza tzw. sali muzycznej w Sanatorium Dłuskiego w Zakopanem oraz omawiany poniżej wystrój sali obrad Kapituły Krakowskiej⁶.

Dotychczas do dekoracji ściennej, wykonanej przez Henryka Uziembło, nie przywiązywano większej wagi. Pominęto jej dokładniejsze omówienie w Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce⁷. Uznano jedynie za słuszne odnotować nazwisko autora dwóch malowideł ściennych, a mianowicie św. Stanisława Biskupa i Męczennika oraz bł. Wincentego Kadłubka. Pominęto natomiast fryz heraldyczny biegnący piżej sufitu oraz pas sufitowy⁸. Trzeba dodać, że zdobnictwo ścienne w formie fryzów w zabudowaniach wawelskich miało już pewną tradycję, a najstarsze z zachowanych tego typu renesansowych ornamentów na I i II piętrze zamku pochodzą z I poł. XVI wieku.

W omawianym fryzie oraz pasie sufitowym artysta zawarł pewien program heraldyczny, który należy rozwiązać w oparciu o znajomość herbu papieskiego św. Piusa X i Kapituły Krakowskiej oraz herbów 65 biskupów krakowskich.

Tarcze, na których H. Uziembło umieścił herby, mają kształt gotycki i nazywane są niekiedy polskimi. Tarcze biskupów ozdobione są białą infulą z czerwonym podbiciem, z bogatą, złotą i wysadzaną kamieniami opaską (*circulum*) bez taśm (*vittae*). Wszystkie infuly mają ten sam kształt. Warto tutaj zaznaczyć, że herby osób duchownych powstawały w ten sposób, że na tarczy pozostawiano herb rodowy, natomiast w miejsce klejnotu kładziono atrybuty władzy duchownej, np. mitra, pastorał, kapelusz kardynalski, czy w przypadku papieża – tiarę. Herby w pasie sufitowym ozdobione są, obok centralnie ułożonej mitry, krzyżującymi się poza tarczą, wykonanymi ze złota, krzyżem i pastorałem. Herby papieża św. Piusa X, kard. Jana Puzyny i Kapituły Krakowskiej mają inną dekorację. Papieski herb umieszczony w centralnym polu sufitowym ujęty został w złoty owal, nad którym widnieje tiara z dwoma białymi taśmami i srebrnymi krzyżującymi się kluczami. W części dolnej zaś opadają sploty sznura, zakończonego trzema frędzlami, wiążącego klucze. Herb kardynalski został skomponowany zgodnie z zasadami sztuki heraldycznej. Nad gotycką tarczą widnieje kapelusz kardynalski z 15 chwostami po obu stronach. Herb Kapituły Krakowskiej ozdobiony jest srebrną infulą biskupią z taśmami oraz wydłużonymi w stosunku do herbów biskupów srebrnym pastorałem i krzyżem.

⁶ *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna*. T. 17. Kraków..., s. 296; *Wielka encyklopedia powszechna*. T. 12, Warszawa 1969, s. 23.

⁷ *Katalog zabytków...*, s. 130.

⁸ Bogata dekoracja kapitulacza wymaga szerszego omówienia z technikami włącznie, tutaj autor artykułu ograniczył się jedynie do tematyki heraldycznej.

Każdą tarczę herbową oplata secesyjna dekoracja form roślinno – kwiatowych w układzie symetrycznym, która zarówno w pasie sufitowym jak i we fryzie ściennym powtarza się naprzemiennie.

Używane przez biskupów herby były znakami rodowymi. Pierwszą próbę wykonania samodzielnego biskupiego znaku heraldycznego możemy obserwować u bpa Fryderyka Jagiellończyka, który swój herb kardynalski skomponował w pięciu polach ze znaków: tzw. tarczy z opaską rakuską, Orła i Pogoni (z krzyżem Jagiellonów umieszczonym na tarczy jeźdźca)⁹.

Dla wyjaśnienia przynależności herbowej poszczególnych biskupów krakowskich oraz odgadnięcia programu, który zastosował H. Uziembło rozwiązywanie kwestii należy rozpocząć od fryzu sufitowego składającego się z 11 herbów (w tym herbu św. Piusa X i herbu Kapituły Krakowskiej) a następnie przejść do fryzu biegnącego poniżej sufitu, składającego się z 32 herbów, wśród których znajduje się herb Jelita występujący również w pasie sufitowym. Dzięki temu uzyskamy wykaz rządców diecezji krakowskiej od początków XX do XI wieku. Taki system zastosował bowiem malarz i dzięki takiemu opisowi herbów uzyskamy chronologiczną (zstępującą) kolejność biskupów krakowskich. W ten sposób bowiem postępował H. Uziembło, że poczynając od współczesnego sobie kard. Puzyny i postępując wstecz, kolejnym biskupom przypisywał znaki herbowe, w pierw umieszczając je dowolnie we fryzie sufitowym, a od herbu Pomian bpa Kazimierza Łubieńskiego kolejno we fryzie ściennym. Poza wspomnianym herbem Jelita artysta nie powtarzał tychże znaków jeśli kolejni biskupi pięczętowali się tymi samymi herbami, lecz przechodził do herbu następnego. To tłumaczy dlaczego w poniższym artykule wykaz biskupów umieszczono w kolejności zstępującej.

Jak wspomniano wyżej H. Uziembło pominął w swym programie heraldycznym herby dziewięciu rządców diecezji krakowskiej, których wymieniają cytowane wcześniej *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich* L. Łętowskiego i *Herbarz polski* K. Niesieckiego. Artysta pominął następujące postacie: Prochora herbu Krucyni (†986) i Prokulfa herbu Kolumna (†996), mało udokumentowanych historycznie biskupów, zasiadających w Krakowie jeszcze przed ustanowieniem w tysięcznym roku biskupstwa. Następnie Poppona herbu Swieńczyc (†1023), Gompona herbu Radzic (†1032), Rachelina herbu Krucyni (†1046), Lamberta Zulę herbu Starża (†1071), Baldwina herbu Aichinger (†1109), Maurusa herbu Lewart (†1118), Gedkę herbu Gryf (1186) rządcę diecezji od 1166 roku oraz Fryderyka Jagielloń-

---

⁹ *Siegel des Mittelalters von Polen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Prussen*. Berlin 1854, tab. 15.

czyka (27 IV 1468 – 14 III 1503) biskupa krakowskiego w latach 1489–1493 a od 1493 roku kardynała¹⁰. Artysta nie uwzględnił sufraganów i administratorów apostolskich – poza Antonim Galeckim – dlatego też, mimo, że niektórzy z nich używali występujące we fryzie herby, to jednak zostali pominięci przez autora niniejszej pracy.

Fryz sufitowy zawiera 11 herbów. Obok wspomnianego wcześniej herbu Piusa X oraz herbu Kapituły Krakowskiej i aktualnego H. Uziemble rządcy diecezji znajduje się we fryzie 8 znaków heraldycznych biskupów czasowo najbliższych autorowi. Ponieważ brak jest w ich układzie ciągu chronologicznego, dlatego zostaną omówione kolejno poczynając od strony zachodniej.

Herbem **Rawicz**¹¹ pieczętował się gorący patriota, teolog, pedagog i astronom Andrzej Gawroński (30 XI 1740 – 7 IV 1813) prekonizowany biskupem krakowskim w dniu 24 IX 1804 roku. Rządy diecezją objął dnia 5 V 1805 roku i sprawował je do śmierci¹².

Tego samego herbu używał bp Jan Grot (†5 VIII 1347) – nazywany Grotowicem – rządcą diecezji krakowskiej w latach 1326–1347, który dał się poznać jako dbały o świątynię katedralną duszpasterz i obrońca niezależności diecezji od władzy świeckiej¹³.

Kolejnym jest herb **Herburt**¹⁴, zwanego niekiedy Pawężą, używał Jan Paweł Woronicz (3 VII 1757 – 4 XII 1829). Biskupem krakowskim został prekonizowany w dniu 18 XII 1815 roku przy poparciu cara Aleksandra I (1801–1825). Sakrę przyjął w Warszawie w dniu 8 V 1816 roku. W dwa lata później diecezja krakowska została wyłączona z metropolii gnieźnieńskiej i włączona do warszawskiej. W dniu 28 I 1828 roku bp Woronicz został przeniesiony do Warszawy, gdzie otrzymał stolicę arcybiskupią i prymasostwo Królestwa Polskiego. Pisarz, poeta i mówca. Zmarł w Wiedniu¹⁵.

¹⁰ K. Niesiecki, *Herbarz polski*. T. 1 Lipsk 1839–1846, s. 32–33; B. Przybyszewski, *Krótki zarys...*, t. 1. Kraków 1989, s. 94.

¹¹ W polu złotym panna z rozpuszczonymi włosami, w koronie i rozłożonymi rękoma na niedźwiedziu srebrnym (wł. czarnym) krocącym w lewo (wł. w prawo). – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby szlachty polskiej*. Warszawa 1990, s. 135; J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 249.

¹² L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 258–264; J. Poplatek, *Gawroński Andrzej*. W: *PSB*, t. 7, s. 323–324; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*. Warszawa 1992, s. 63.

¹³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 247–260; A. Matuszek, *Grot (Grotowic) Jan*. W: *PSB*, t. 9, s. 15–18; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 73.

¹⁴ W polu czerwonym trzy złote (wł. srebrne) miecze przeszywające w gwiazdę złote jabłko. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby ...*, s. 64; J. Szymański, *Herbarz ...*, s. 135.

¹⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 264–271; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 229; M. D. Kowalski, *Pralaci...*, s. 173–174.

Trzecim z kolei jest herb **Sołtyk**¹⁶. Jest to rodowy herb gorliwego duszpasterza i patrioty Kajetana Ignacego Sołtyka (12 XI 1715 – 30 VII 1788) ordynariusza krakowskiego w latach 1759–1788, deportowanego przez Rosjan w głąb Rosji (1767–1773)¹⁷.

W polu czwartym od zachodu artysta umieścił herb **Sas**¹⁸. Znakiem tym posługiwał się kard. Albin Dunajewski (1 III 1817 – 18 VI 1894), w młodości więzień „za sprawę narodową”, który po amnestii cesarskiej obrał stan duchowny. W dniu 21 IV 1879 roku został nominowany na stanowisko biskupa krakowskiego, sakrę otrzymał w dniu 8 VI 1879 roku. Odrodził diecezję, podniósł poziom kleru, wspierał działalność charytatywną i naukową. W 1889 roku otrzymał od cesarza tytuł książe, a w dniu 23 VI 1890 roku został mianowany przez Leona XIII (1878–1903) kardynałem¹⁹.

Kolejny herb, zwany **Oginiec**²⁰, używał kard. Jan Puzyna (13 IX 1842 – 8 IX 1911), w pierw sufragan lwowski (1886), a od dnia 7 X 1894 roku, na podstawie cesarskiej nominacji, mianowany ordynariuszem krakowskim. Dnia 17 II 1895 roku odbył ingres do katedry wawelskiej. W dniu 15 IV 1901 został mianowany przez Leona XIII (1879–1903) kardynałem-prezbiterem *Santi Vitalis, Gervassi et Protasii*²¹.

Centralne pole fryzu sufitowego zdobi herb papieża Piusa X²² (2 VI 1835 – 20 VIII 1914). Józef Sarto, bo takie było imię i nazwisko późniejszego papieża, w 1884 roku został biskupem Mantui, w 1893 roku patriarchą Wenecji a w dniu 4 VIII 1903 roku papieżem. Przeprowadził szereg reform liturgicz-

¹⁶ Orzeł czarny obrócony w prawo, ze skrzydłami do góry, wspięty, mający koronę złotą na szyi i rękę ludzką zbrojną z pałaszem między prawym skrzydłem a szyją wychodzącą wzniesioną ponad głowę jakby do cięcia. – *Polska encyklopedia szlachecka*. T. 11. Warszawa 1938, s. 126–127, 337.

¹⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 242–257; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 192.

¹⁸ W polu błękitnym nad złotym księżycem, między takimi samymi dwoma gwiazdami sześciopromiennymi, złota (wł. srebrna) strzała. – A. Boniecki, *Herbarz Polski*. T. 5. Warszawa 1902, s. 85–86; S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby ...*, s. 139; J. Szymański, *Herbarz ...*, s. 256.

¹⁹ T. Glemma, M. Tyrowicz, *Dunajewski Albin*. W: *PSB*, t. 5, s. 462–465; S. Janaczek, *Dunajewski Albin*. W: *EK*, t. 4, k. 348–349; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 52.

²⁰ W polu błękitnym na barku czerwonej klamry krzyż srebrny u góry rozszczepiony. – *Polska encyklopedia szlachecka*. T. 2. Warszawa 1935, s. 54; t. 3, s. 425.

²¹ J. Kracik, *Puzyna Jan Duklan Maurycy Paweł*. W: *PSB*, t. 29, s. 488–491; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 174; ; M. Rogucki, J. Zalewski, *Rody szlachty polskiej*. Warszawa 1993, s. 124.

²² Na tarczy podzielonej w pas w części górnej uskrzydłony lew, tzw. wenecki, opierający łapę na książce z napisem o nieczytelnym napisie rozpoczynającym się od słów *pax tibi*, w pasie dolnym na skalistym dnie morza leżąca kotwica, nad którą sześciopromienna gwiazda. Herb nawiązuje do patriarchalnej stolicy kard. Sarto w Wenecji.

nych, propagował zdrową pobożność, popierał organizacje katolickie, zwalczał modernizm, zreformował Kurię Rzymską. W 1954 roku został kanonizowany²³.

W polu następnym, przesuwając się w kierunku wschodnim, H. Uziembło umieścił herb kapituły krakowskiej przedstawiający na błękitnej tarczy trzy złote korony. Według L. Łętowskiego *Aron pieczętował się trzema koronami złotymi w polu białym, dwie u góry a jedna u spodu, które wzięła kapituła po nim, za herb sobie*²⁴. Bp Aron (†9 X (lub 15 V) 1059) pochodził z obszaru języka niemieckiego. Jako opat tyniecki (co podważają niektórzy historycy) był współpracownikiem Kazimierza Odnowiciela (1016–1058), z inicjatywy którego został prawdopodobnie biskupem w 1064 roku. Według niektórych źródeł posiadał przywilej paliusza, a tym samym prawo konsekrowania biskupów. Przywileje te były potrzebne, gdyż miał restaurować wiarę chrześcijańską w Polsce. Był propagatorem wspólnego życia kleru w formie wspólnot kanonickich, m.in. wprowadził dla kanoników wawelskich obowiązek wspólnego odmawiania brewiarza. Nawiązał kontakty umysłowe i kulturalne z ośrodkami zachodnimi²⁵.

Kolejnym jest herb **Rogala**²⁶. Jest to herb Feliksa Rogala Turskiego (14 I 1729 – 31 III 1800), który kolejno był biskupem chełmskim (1765), łuckim (1771) i krakowskim (1790–1800). Mocno angażował się w sprawy polityczne, m.in. odbierał od króla Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764–1795) przysięgę na wierność Konstytucji 3 Maja²⁷.

Herb **Jelita**²⁸, który zostanie powtórzony we fryzje ściennym, przynależą do Karola Skórkowskiego – wpięrw administrator diecezji krakowskiej (1828–1829) – a po przyjęciu sakry biskupiej w dniu 24 I 1830 roku jej ordynariusz. Za udzielenie poparcia Powstaniu Listopadowemu został w 1835 roku przez zaborców usunięty z Krakowa. Aż do śmierci (25 I 1851) rezydował w Opawie na Śląsku²⁹.

²³ H. Stadler, *Leksykon papieży i soborów*. Warszawa 1992, s. 259–261 (tamże reprodukcja herbu papieskiego).

²⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 21.

²⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 20–26; M. Bałaban, *Aron*. W: *PSB*, t. 1, s. 165–166; A. Witkowska, *Aron*. W: *EK*, t. 1, k. 947–948; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 22; B. Kwiatkowska – Baster, Z. K. Baster, *Tyniec u progu tysiąclecia*. Kraków 1994, s. 29.

²⁶ Tarcza dwudzielna w słup, w polu prawym czerwonym srebrny róg jeleni o czterech porostach, w polu lewym srebrnym czerwony róg bawoli – w pasie inne kolory. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 137; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 251–252.

²⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 257–258; *Polska encyklopedia szlachecka*. T. 12. Warszawa 1938, s. 35; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 212.

²⁸ W polu czerwonym trzy skrzyżowane złote kopie. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 71; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 143–144.

²⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 271–272; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 190.

Następny herb, zwany **Junosza**³⁰, używał Antoni Galecki (1811 – 10 III 1885), który w dniu 19 IX 1862 roku został konsekrowany biskupem i mianowany wikariuszem apostolskim, a w cztery dni później został prekonizowany administratorem diecezji krakowskiej. Lojalny wobec władz austriackich, niechętnie postrzegany przez duchowieństwo złożył urząd w 1879 roku i wyjechał do Wiednia³¹.

Wcześniej herbem tym pieczętowali się trzej biskupi krakowscy. Jakub Zadzik (1582 – 17 III 1642), biskup krakowski od 1635 roku. Zanim został rządcą diecezji krakowskiej był sekretarzem królewskim i koronnym, od 1624 roku biskupem chełmińskim i pomezzańskim. Dał się poznać jako dyplomata i polityk³². Felicjan Konstanty Szaniawski (24 XI 1668 – 2 VII 1732), który w pierw pełnił obowiązki zarządcy diecezji kujawsko – pomorskiej, a od dnia 3 VII 1720 roku ordynariusza krakowskiego. Pozostawił po sobie pamięć pobożnego i gorliwego kapłana. Erygował dla diecezji krakowskiej seminarium w Krakowie i Kielcach³³. Andrzej Stanisław Kostka Załuski (2 XII 1695 – 16 XII 1758 – kolejno rządcą diecezji płockiej, łuckiej, chełmińskiej, administrator diecezji pomezńskiej a w końcu ordynariusz krakowski od dnia 2 V 1746 roku. Był jednym ze współzałożycieli biblioteki, która od jego nazwiska przyjęła nazwę „Załuskich”³⁴.

Ostatnim herbem w pasie herbowym umieszczony na suficie jest herb **Grabie**³⁵, rodowy znak Lipskich. Kard. Jan Aleksander Lipski (1690 – 20 II 1746) był prepozytem bożogrobców w Miechowie i równocześnie ordynariuszem łuckim od 1731 roku, następnie krakowskim – z nominacji królewskiej, co potwierdziła Stolica Apostolska w dniu 19 XII 1732 roku. Pozostał w pamięci jako stronnik Sasów, m.in. koronował Augusta III (1733–1763), mecenas kultury i uczącej się młodzieży. Przyczynił się do modernizacji wnętrza katedry wawelskiej³⁶.

Herbem Grabie pieczętował się także Andrzej Lipski (1572 – 4 IX 1631), pochodzący z rodziny protestanckiej. Po śmierci bpa Tylickiego (†13 VII

³⁰ W polu czerwonym kroczący baran srebrny w prawo. Por. S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 75; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 146.

³¹ T. Glemma, *Galecki Antoni*. W: *PSB*, t. 7, s. 240–241; J. Kracik, *Galecki Antoni*. W: *EK*, t. 5, k. 844–845; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 62.

³² L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 194–204; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 232.

³³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 230–234; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 199.

³⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 2378–242; J. Wysocki, *Załuski Andrzej Stanisław*. W: *SPTK*, t. 4, s. 514–516; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 233.

³⁵ W polu złotym na srebrnej (wł. zielonej) murawie grabie srebrne o siedmiu zębach w słup. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 59; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 128.

³⁶ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 234–237; B. Brzuszek, *Lipski Jan Aleksander*. W: *SPTK*, t. 2, s. 534–536; P. Nitecki..., *Biskupi...*, s. 124.

1616) wybrany został przez Kapitułę Krakowską administratorem diecezji. W następnym roku przeszedł na biskupstwo łuckie, następnie wrocławskie (1623), a od dnia 2 XII 1630 roku krakowskie³⁷.

Starszymi, chronologicznie, są właściciele herbów umieszczonych we fryzie ściennym. Dla uzyskania właściwej kolejności zstępującej aby kontynuować ciąg zapoczątkowany w pasie sufitowym, opis należy rozpocząć od ściany wschodniej, na której H. Uziembło umieścił 5 herbów. Zostaną omówione kolejno poczynając od strony północnej.

Herb **Pomian**³⁸ jest rodowym znakiem Kazimierza Łubieńskiego (1652 – 11 V 1719). Po śmierci bpa Dąbskiego (†15 XII 1700) pełnił obowiązki administratora diecezji krakowskiej. We wrześniu tego roku mianowany sufraganiem krakowskim, sakrę przyjął w dniu 6 III 1701 roku na Jasnej Górze. Od dnia 14 XII 1705 roku rządcą diecezji chełmskiej i równocześnie opat komendatoryjny w Czerwińsku. W 1709 roku nominowany na biskupstwo krakowskie, ingres do katedry wawelskiej odbył w dniu 15 III 1711 roku. Dał się poznać na polu działalności charytatywnej oraz jako propagator kultu maryjnego, m.in. koronował obraz MB Częstochowskiej (1717). Restaurował i uposażał kościoły, odbudował wieżę zegarową przy katedrze wawelskiej. Podniósł dyscyplinę wśród kleru i ufundował seminarium w Lublinie. Ustanowił stypendia dla ubogiej młodzieży i kleryków oraz przyczynił się do wzniesienia mauzoleum św. Jana Kantego w kościele św. Anny w Krakowie³⁹.

Użytkownikiem następnego herbu zwanego **Denhoff**, lub rzadziej **Świn-ka**⁴⁰ był Jerzy Olbracht Denhoff (7 IV 1640 – 16 III 1702), który zanim otrzymał święcenia biskupie zajmował różne stanowiska kościelne oraz społeczne. Kolejno był rządcą diec. kamienieckiej (1686), następnie przemyskiej (1689), a krótko przed śmiercią został przeniesiony do Krakowa (9 X 1701)⁴¹.

Herb środkowy na ścianie wschodniej, o nazwie **Godziemba**⁴², jest znakiem Stanisława Kazimierza Dąbskiego (ok. 1638 – 15 XII 1700), sekreta-

³⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 177–186; E. Ozorowski, *Lipski Andrzej. SPTK*, W: t. 2, s. 536–537; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 124.

³⁸ W polu czerwonym (wł. złotym) żubrza głowa srebrna (wł. czarna) na wprost przesyta od góry mieczem w lewo (wł. w prawo) skos. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 123; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 229–230.

³⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 227–230; J. Gierowski, *Łubieński Kazimierz*. W: *PSB*, t. 18, s. 487–489; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 130.

⁴⁰ W polu czerwonym głowa dzika czarna (we fryzie srebrna) w prawo. – A. Boniecki, *Herbarz polski*. T. 4. Warszawa 1901, s. 250, 252;

⁴¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 224–227; S. Olczak, *Denhoff Jerzy Albrecht*. W: *EK*, t. 3, k. 1169; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 48; M. Rogucki, J. Zalewski, *Rody szlachty...*, s. 42.

⁴² W polu czerwonym sosna barwy naturalnej o trzech konarach i pięciu korzeniach. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 57; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 124–125.

rza króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego i aktywnego polityka. Jako biskup zasiadał na pięciu stolicach: od 1673 roku rządca diecezji chełmskiej, od 1676 łuckiej, od 1680 płockiej, od 1691 kujawsko-pomorskiej, a od 1700 krakowskiej. Zmarł przed objęciem biskupstwa i został pogrzebany – jako dobrodziej jezuitów – w kościele p.w. św. św. Piotra i Pawła w Krakowie⁴³.

Kolejny, którym pieczętowali się Jan Małachowski i Piotr Gembicki, to herb **Nałęcz**⁴⁴. Jan Małachowski (1623 – 20 VIII 1699) stan duchowny obrał po śmierci żony. Podczas najazdu szwedzkiego towarzyszył Janowi Kazimierzowi (1648–1668) w ucieczce na Śląsk za co otrzymał opactwo komendatoryjne w Mogilnie i stanowisko referendarza koronnego. Dyplomata i poseł królewski, zarządca dochodów Marii Ludwiki (1611–1667) i egzekutor jej testamentu. Zaufany króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669–1673) a następnie króla Jana III Sobieskiego (1674–1696), z nominacji którego został biskupem chełmińskim (1676) i administratorem diecezji pomezjańskiej, a od dnia 12 V 1681 roku biskupem krakowskim. Troszczył się o rozwój powołań kapłańskich i przyczynił się do wyniesienia na ołtarze bł. Kingi⁴⁵.

Piotr Gembicki (10 X 1585 – 14 VII 1657) pełnił wiele funkcji państwowych i kościelnych m.in. był opatem komendatoryjny w Tyńcu i na Świętym Krzyżu oraz proboszczem miechowskim i dwukrotnym administratorem diecezji krakowskiej (1630, 1631). W 1635 roku został mianowany biskupem przemyskim a od 1642 roku krakowskim. Rządy diecezją rozpoczął od zwołania synodu. Pobożny, dbały o karność duchowieństwa, protektor zakonów⁴⁶.

Ostatnim w omawianym pasie jest herb **Łabędź**⁴⁷. Jest rodowy znak Andrzeja Trzebieckiego (23 XI 1607 – 28 XII 1679). Jak większość rządców diecezji tego okresu pozostawał początkowo w służbie królewskiej i posiadał wiele stanowisk kościelnych. W 1654 roku został mianowany biskupem przemyskim, a w cztery lata później (25 II 1658) krakowskim. Był gorliwym duszpasterzem, przeprowadził wizytację diecezji i popierał budownictwo sakralne⁴⁸.

⁴³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 220–224; K. Piwarski, *Sąbski Stanisław*. W: *PSB*, t. 2, s. 36–38; J. Bazydło, *Dąbski Stanisław Kazimierz*. W: *EK*, t. 3, k. 1068; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 46.

⁴⁴ W polu czerwonym chusta srebrna w krąg zawiązana u dołu. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 104; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 192–193.

⁴⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 216–220; H. E. Wyczawski, *Małachowski Jan*. W: *PSB*, t. 19, s. 396–398; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 135.

⁴⁶ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 204–208; H. Borcz, *Gembicki Piotr*. W: *EK*, t. 5, s. 935; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 64

⁴⁷ W polu czerwonym kroczący w lewo (wł. w prawo) łabędź srebrny kroczący z dziobem czarnym i takimiz nogami. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 99; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 182–183.

⁴⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 208–216; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 211.

Na ścianie południowej, analogicznie do północnej, artysta umieścił 11 herbów. Patrząc od strony wschodniej dostrzegamy herb **Korab**⁴⁹, którym sygnowało się trzech biskupów krakowskich: Jakub Zadzik, Jan Radlica i Robert.

Jakub Zadzik (1582 – 17 III 1642) znany jest jako współpracownik Zygmunta III Wazy (1587–1632) i Władysława IV (1632–1648), dyplomata, poseł i sekretarz królewski oraz sekretarz wielki koronny. Od 1624 roku był biskupem chełmińskim i administratorem apostolskim diecezji pomezkańskiej, a od dnia 17 IX 1635 roku ordynariuszem krakowskim. Znany z hojności,łożył na kanonizację św. Jana Kantego. Ufundował kościół św. Józefa i klasztor bernardynek w Krakowie oraz dokonał restauracji kościoła św. Michała na wzgórzu wawelskim. Zlikwidował główną siedzibę arian w Rakowie⁵⁰.

Jan z Radliczyc (†12 I 1392), z wykształcenia teolog i lekarz, biskupem krakowskim wybrany został przez kapitułę w dniu 2 II 1382 roku. W 1382 roku brał udział w królewskiej fundacji klasztoru paulinów w Częstochowie. Stronnik Władysława Jagiełły (1386–1434), w 1384 roku witał wraz z innymi królową Jadwigę (1384–1399) przybyłą do Krakowa z Węgier, a w dniu 16 X 1384 roku asystował przy jej koronacji. Gorliwie sprawował rządy w diecezji, dbał o dobra ziemskie i dochody biskupstwa. Przyczynił się do fundacji kościoła p.w. Wszystkich Świętych i świątyni benedyktynów obrządku słowiańskiego w Krakowie⁵¹.

Robert, zwany Rupertem (†11 IV 1144) był początkowo rządcą diecezji wrocławskiej (1126/1127–1142). Na stolicę krakowską został przeniesiony na prośbę księcia Władysława II Wygnańca (1138–1159) przez Innocentego III (1130–1143). Była to pierwsza zmiana biskupa z jednej stolicy na drugą na ziemiach polskich. Ukończył budowę katedry romańskiej na Wawelu, którą to budowę rozpoczął bp Maurus (1110–1117). Konsekwował ją p.w. św. Wacława w dniu 20 IV 1142 roku. Dążył do zjednoczenia kraju. Należy dodać, że przejście bpa Roberta z Wrocławia do Krakowa spotkało się ze sprzeciwem metropolity Jakuba ze Żnina (†1148), który uważał ten fakt za złamanie kanonów⁵².

⁴⁹ W polu czerwonym korab złoty z wieżą złotą, murowaną i blankowaną. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 79; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 154.

⁵⁰ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 194–204; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 232; M. D. Kowalski, *Pralaci...*, s. 184–185.

⁵¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 297–309; A. Strzelecka, *Jan z Radolina*. W: *PSB*, t. 10, s. 469–472; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 90.

⁵² L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 58–62; K. Ożóg, *Robert*. W: *PSB*, t. 31, s. 327–328; Nitecki, *Biskupi...*, s. 178.

Następnym herbem jest **Waza**⁵³ – rodowy herb kard. Jana Olbrachta Wazy (25 VI 1612 – 29 XII 1634), który rządcą diecezji warmińskiej i administratorem apostolskim diecezji sambijskiej został w wieku dziewiętnastu lat. W dniu 22 II 1633 roku objął biskupstwo krakowskie. W 1629 roku został wyniesiony do godności kardynalskiej tytułu Sanctae Mariae in Aquiro⁵⁴.

W dalszej kolejności znajduje się herb **Ostoja** zwany niekiedy Przeginia⁵⁵, który jest zbliżony do herbu Czewoja⁵⁶. Herb ten używał za swój znak Marcin Szyszkowski (1554 – 30 IV 1630), od 1603 roku koadiutor bpa Stanisława Gomolińskiego (1600–1604) w Łucku, a następnie rządcą teje diecezji. W trzy lata później przeniesiony na biskupstwo plockie, a w dniu 17 X 1616 roku mianowany biskupem krakowskim. Znany jako autor polemicznych rozpraw teologicznych, przyjaciel jezuitów, przeciwnik reformacji⁵⁷.

Herb Ostoja jest podobny do herbu **Cholewa**⁵⁸, który przypisywany jest Mateuszowi (†18 X 1166), biskupowi krakowskiemu w latach 1143/1144–1166. Opinie o jego życiu i działalności są podzielone. Według J. Długosza (1415–1480) opinia ta jest ujemna, natomiast według kronikarza mistrza Wincentego (1150–1223) jest pozytywna. Prawdopodobnie był wykształcony i zasłużył się jako oddany duszpasterz. Prowadził wykwiłne życie. Interesował się działalnością misyjną na Rusi, przyjaźnił się z wrocławskim biskupem a następnie arcybiskupem gnieźnieńskim Janikiem (†1167) i Piotrem Włostowicem (1100–1153). Biskupowi Mateuszowi przypisuje się trzy pierwsze księgi „Kroniki” Wincentego Kadłubka⁵⁹.

Czwartym w pasie południowym jest herb **Lubicz**⁶⁰ – znak rodowy Piotra Tylickiego (1543 – 13 VII 1616). Zanim w 1595 roku otrzymał sakrę biskupią, zasiadał w 6 kanoniach, piastował tytuł proboszcza w Małogoszczy i prepozyta gnieźnieńskiego oraz pełnił różne urzędy na dworze królewskim

⁵³ W polu srebrnym snop zboża w słup.

⁵⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 186–194; T. Nowak, *Jan Albert (Olbracht, Wojciech) Waza*. W: *PSB*, t. 10, s. 422–423; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 218.

⁵⁵ W polu czerwonym między dwoma półksiężycami złotymi barkami ku sobie w słup miecz srebrny na opak w słup. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 116; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 214.

⁵⁶ W polu czerwonym między dwoma podkowami srebrnymi barkami ku sobie krzyż srebrny. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 47; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 103.

⁵⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 170–177; E. Ozorowski, *Szyszkowski Marcin*. W: *SPTK*, t. 4, s. 296–298; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 203.

⁵⁸ W polu czerwonym miecz srebrny luzem ostrzem w dół między dwoma kłami odwróconych do siebie barkami.

⁵⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 62–68; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 138.

⁶⁰ W polu czerwonym (wł. błękitnym, bardzo rzadko czerwonym) srebrna podkowa z takim samym krzyżem kawalerskim zaćwieczonym i takim samym krzyżem luzem w środku. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 96; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 180.

Zygmunta III Wazy (1587–1632). Kolejno był rządcą diecezji chełmińskiej (1595), warmińskiej (1600), kujawsko – pomorskiej (1604) i krakowskiej (od 15 I 1607). Zwolennik Soboru Trydenckiego (1545–1563) dążący do podniesienia poziomu wiedzy i dyscypliny wśród kleru⁶¹.

Dwóch krakowskich biskupów: Bernard Maciejowski i Samuel Maciejowski pieczętowało się herbem Ciolek⁶². Bernard Maciejowski (1548 – 19 I 1608), początkowo administrator (od 1586) diecezji łuckiej, sakrę przyjął dnia 24 I 1588 roku. Następnie biskup wileński (1597) – odrzucony przez kapitułę, potem krakowski (23 V 1600 – 31 VI 1606) i gnieźnieński. W dniu 17 IX 1603 roku mianowany kardynałem *Sanctae Joannis ante Portam Latinam*. Współpracownik króla Zygmunta III Wazy (1587–1632), współtwórca Unii Brzeskiej. Zwolennik reform trydenckich, restaurator katedry wawelskiej, propagator kultu Matki Bożej. W 1602 roku erygował w Krakowie seminarium duchowne⁶³.

Samuel Maciejowski (†25 X 1550), kolejno był biskupem chełmskim (od 17 X 1539), płockim (od 22 VIII 1541) i krakowskim (od 15 X 1545) – wybrany przez kapitułę krakowską. Ingres do katedry odbył dnia 4 IV 1546 roku. Znaczący klasycystyczny łaciny. Jako mecenas sztuki skupił wokół siebie, w swym podkrakowskim białoprądnickim dworze, humanistów. Polityczny przeciwnik królowej Bony (1494–1557)⁶⁴.

W środku omawianego pasa znajduje się herb Trąby⁶⁵ – rodowy znak kard. Jerzego Radziwiłła (31 V 1556 – 23 I 1600). Wychowywał się w rodzinie protestanckiej, lecz pod wpływem jezuitów przeszedł na katolicyzm w 1574 roku. W tym samym roku został mianowany koadiutorem bpa wileńskiego Waleriana Protasiewicza (10 IV 1556 – 31 XII 1579). W 1581 roku objął osobiste rządy w diecezji wileńskiej. Święcenia kapłańskie i sakrę biskupią przyjął dwa lata później, a w 1585 roku został mianowany kardynałem prezbiterem *Sancti Sixti*. W dniu 9 X 1591 roku został przeniesiony na biskupstwo krakowskie po kanonicznej elekcji kapituły krakowskiej. Gorliwy, dobry administrator, przeciwnik innowierców. Stronnik i doradca króla Zygmunta III Wazy (1587–1632), polityk. Dla wzmocnienia katolicyzmu zwoły-

⁶¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 162–170; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 212.

⁶² W polu srebrnym wół czerwony w lewo (wł. w prawo). – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 46; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 100–101.

⁶³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 152–162; J. Dzięgielewski i J. Maciszewski, *Maciejowski Bernard*. W: *PSB*, t. 19, s. 48–52; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 133.

⁶⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 117–124; W. Dworzaczek, *Maciejowski Samuel*. W: *PSB*, t. 19, s. 64–69; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 133.

⁶⁵ W polu srebrnym trzy trąby czarne złączone ustnikami, z czterema sztrifami złotymi i z zawiniętymi sznurami. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 154; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 279–280.

wał w Krakowie trzykrotnie synody (1593, 1594, 1597), przeprowadził wizytację parafii i klasztorów, wprowadzał reformy trydenckie⁶⁶.

Kolejnym herbem jest **Jastrzębiec**⁶⁷. Herbem tym posługiwał się Piotr Myszkowski (ok. 1510 – 5 IV 1591), uczony i czołowy humanista XVI wieku. Posiadał liczne stanowiska państwowe i funkcje kościelne, m.in. w 1545 roku pełnił obowiązki wikariusza generalnego diecezji krakowskiej. W 1565 roku prekonizowany biskupem i koadiutorem bpa plockiego Andrzeja Noskowskiego (1546–1567). Biskupstwo plockie objął w 1570 roku. W 1577 roku wybrany biskupem krakowskim przez kapitułę po uprzednim wyznaczeniu go na to stanowisko przez króla Stefana Batorego (1575–1586). Uroczystego wjazdu do katedry wawelskiej dokonał 18 XII 1577 roku⁶⁸.

Tego samego herbu używał Wojciech Jastrzębiec (ok. 1362 – 2 IX 1436). Związany był z dworem królewskim jako kanclerz koronny (1412) a wcześniej kanclerz i współpracownik królowej Jadwigi (1384–1399). Pozostawił po sobie pamięć zdolnego i aktywnego dyplomaty. Zasiadał w kilku kapitułach, był rządcą diecezji poznańskiej (1399), gnieźnieńskiej (1411–1412; 1423–1436) i krakowskiej (1412–1423). Przebudową wieży katedralnej w Krakowie (obecnie Zygmuntowskiej), rozpoczął starania o wyniesienie królowej Jadwigi na ołtarze, dbał o Kapitułę Krakowską i jej dochody. Osadził norbertanów w Krzyżanowicach (1418), wzniósł zamek w Rytwianach. Został pochowany w Beszowej, w kościele, który ufundował (1407) dla paulinów⁶⁹.

Ósmym w pasie południowym jest **Ślepowron**⁷⁰ herb bpa Franciszka Krasińskiego (10 IV 1525 – 16 III 1577), współpracownika Zygmunta II Augusta (1548–1572), szczególnie aktywnego podczas zawierania unii polsko-litewskiej. W 1572 roku został mianowany biskupem krakowskim. Sakrę biskupią otrzymał w Warszawie w dniu 6 I 1573 roku, a ingres do katedry odbył dnia 18 VII 1573 roku. Był zwolennikiem nawracania innowierców „tylko słowem” i odznaczał się tolerancją wobec protestantów⁷¹.

⁶⁶ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 144–152; W. Müller, *Radziwiłł Jerzy*. W: *PSB*, t. 30, s. 229–234; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 177.

⁶⁷ W polu błękitnym srebrna podkowa ocelami do góry w niej krzyż kawalerski złoty. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 68; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 138.

⁶⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 139–144; L. Hajdukiewicz i H. Kowalska, *Myszkowski Piotr*. W: *PSB*, t. 22, s. 382–390; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 146.

⁶⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 338–370; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 93.

⁷⁰ W polu błękitnym podkowa srebrna z takimże zaćwieczonym krzyżem kawalerskim, na którym Ślepowron srebrny w lewo (wł. w prawo i niekiedy z pierścieniem złotym w dziobie). – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 147; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 269–270.

⁷¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 136–139; W. Urban, *Krasiński Franciszek*. W: *PSB*, t. 15, s. 171–173; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 112–113.

Kolejnym herbem jest **Nowina**⁷², rodowy znak Filipa Padniewskiego (†12 V 1572), który kształcił się na dworze bpa Piotra Tomickiego (1523–1535) w Krakowie i we Włoszech. Znany bardziej jako polityk, dyplomata i humanista niż duchowny. W 1560 roku mianowany biskupem przemyskim, a w dniu 17 VII 1560 rządzą diecezji krakowskiej⁷³.

Herb **Radwan**⁷⁴, który we fryzie zbliżony jest do herbu **Ulina**⁷⁵ jest znakiem rodowym Andrzeja Zebrzydowskiego (ok. 1500 – 25 V 1560), który studiował w Krakowie, Bazylei, Paryżu i Padwie. Na płaszczyźnie politycznej współpracował z Zygmuntem I Starym (1506–48). Kolejno biskup kamieniecki (od 30 III 1543), chełmski (od 8 VI 1545), kujawsko-pomorski (19 II 1546) i krakowski (od 25 II 1551). W 1558 roku opuścił diecezję oburzony na króla popierającego innowierców⁷⁶.

Ostatnim w pasie południowym jest herb **Sulima**⁷⁷. Jest to herb bpa Piotra Gamrata (1487 – 27 VIII 1545) współpracownika i powiernika królowej Bony (1494–1557). Polityk, administrator i komisarz królewsczyzn na Mazowszu. Przeszedł przez różne stanowiska kościelne: od 1531 roku biskup kamieniecki, następnie przemyski (1535–1537), płocki (1537–1538), krakowski (od 29 VIII 1538) i równolegle (od 28 I 1541) arcybiskup gnieźnieński. Przeciwnik reformacji, organizator urzędu inkwizytora do zwalczania herezji w diecezji krakowskiej (1541), dobry administrator i organizator szkolnictwa. Przeprowadził synod diecezjalny (1544) oraz prowincjonalny w Piotrkowie Trybunalskim i nałożył na kanoników obowiązek głoszenia kazań. Otaczał opieką Akademię Krakowską. Miłośnik sztuki, bibliofil, „człowiek odrodzenia” otaczający się licznym dworem⁷⁸.

W pasie zachodnim, podobnie jak we wschodnim, znajduje się pięć herbów. Pierwszym, od strony południowej, jest herb **Awdaniec** zwany niekiedy

⁷² W polu błękitnym na zawiasie kotłowej srebrnej barkiem w dół taki sam miecz. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 109; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 200.

⁷³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 129–136; L. Hajdukiewicz i H. Kowalska, *Padniewski Filip*. W: *PSB*, t. 25, s. 1–7; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 158.

⁷⁴ W polu czerwonym chorągiew kościelna złota o trzech strefach z zaćwieczonym takim samym krzyżykiem kawalerskim. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 134; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 246.

⁷⁵ W polu majuskularna litera „M” z zaćwieczonym krzyżem łacińskim. – J. Szymański, *Herbarz...*, s. 282.

⁷⁶ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 124–129; S. Dobrzański, *Zebrzydowski Andrzej*. W: *SPTK*, t. 4, s. 536–538; Nitecki, *Biskupi...*, s. 236.

⁷⁷ Tarcza dwudzielna w pas, w polu pierwszym złotym półorzeł czarny, w drugim czerwone trzy kamienie (2+1). – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 144; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 263–264.

⁷⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 105–117; H. Borcz, *Gamrat Piotr*. W: *EK*, t. 5, k. 847–848; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 62.

Abdank lub Habdank⁷⁹. Herbem tym posługiwał się bp Jan Chojeński (17 III 1486 – 11 III 1538) – wybitny przedstawiciel humanizmu, protektor uczonych i kształcącej się młodzieży. Dbał o podniesienie szpitalnictwa. Kaznodzieja, reformator obyczajów kleru. Uważany za jednego z najgorliwszych bpów w XVI wieku. Od 1523 roku sekretarz królewski, a w trzy lata później sekretarz wielki koronny, z kolei kanclerz wielki koronny (1537). Protegowany Zygmunta I Starego (1506–1548) i królowej Bony (1494–1557). Od 1531 roku biskup przemyski, od 1535 plocki, a od dnia 4 VII 1537 roku krakowski⁸⁰.

Tego samego herbu używał Jan Konarski (1447 – 3 IV 1525), od 1488 roku wódz dóbr biskupich i marszałek dworu bpa krakowskiego F. Jagiellończyka (1488–1503). Jako proboszcz katedry krakowskiej (od 1497) został, w dniu 7 IV 1503 roku, wybrany administratorem diecezji krakowskiej, a wkrótce potem biskupem krakowskim. Sakrę otrzymał w dniu 1 X 1503 roku. Okazał się dobrym administratorem diecezji zarówno w sprawach duszpasterskich jak i majątkowych. Propagator kultu Matki Bożej – w 1509 roku zaprowadził w diecezji święto Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Zainicjował odnowę liturgiczną w diecezji, dbał o podniesienie poziomu naukowego Akademii Krakowskiej. Był pobożny, odznaczał się czcią Eucharystii, troszczył się o katedrę, uchodził za mecenasa sztuki. W dniu 6 IV 1524 roku ustąpił z biskupstwa na rzecz swego koadiutora bpa Piotra Tomickiego (1464–1535)⁸¹.

Następnym jest herb **Prawdzie**⁸², który to herb używał Jan Latański (†29 VIII 1540). Zanim został biskupem pełnił wiele funkcji publicznych i kościelnych, m.in. był notariuszem w konsystorzu poznańskim (1488–91), pisarzem biskupim (od 1492), kanclerzem (1498–1505) królowej Elżbiety Rakuszanki (1436–1505) i sekretarzem (1504–1524) króla Zygmunta I Wazy (1506–1548). Posiadał wiele beneficjów kościelnych. Mianowany biskupem w dniu 17 V 1525 roku, miesiąc później objął rządy w diecezji poznańskiej. Następnie ordynariusz krakowski (19 V 1536 – 15 IX 1537) oraz arcybiskup gnieźnieński. Popularnie określany jako człowiek renesansu i mecenas uczonych⁸³.

⁷⁹ W polu czerwonym srebrna łąkawica. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 35; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 74.

⁸⁰ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 100–105; J. Bazydło, *Chojeński Jan*. W: EK, t. 3, k. 210–211; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 37–38.

⁸¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 58–74; M. Goetel – Kopffowa, *Konarski Jan*. W: *PSB*, t. 14, s. 458–461; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 106.

⁸² W polu srebrnym (niekiedy błękitnym) mur czerwony z blankami, z za którego pół lwa złotego w lewo (wł. w prawo) wspiętego z takąż toczenicą w łapach. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 127; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 235.

⁸³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 95–100; I. Sulkowa-Kurasiowa, *Latański Jan*. W: *PSB*, T. 16, s. 562–563; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 120.

W części środkowej fryzu zachodniego widnieje herb **Łodzia**⁸⁴, który to herb używał Piotr Tomicki (1464 – 29 X 1535), który od 1514 roku był biskupem przemyskim a od 1520 roku także poznańskim. W latach 1523–1524 był koadiutorem bpa krakowskiego Jana Konarskiego (1503–1524); potem ordynariusz od dnia 6 IV 1524 roku. Polityk i dyplomata, podkanclerzy państwa (1515), mecenas kultury i nauki. Skupił wokół siebie uczonych, pisarzy i poetów. Przyozdobił pałac biskupi w Krakowie, wybudował budynki gospodarcze na Biskupim i fundował kolegiatę św. Anny w Krakowie (przed 1535). W okresie jego rządów powstały *Acta Tomiciana* – zbiór materiałów historycznych dotyczących Polski w okresie Odrodzenia⁸⁵.

Kolejnym jest herb **Półkoźic**⁸⁶ – herb używany przez Jana Rzeszowskiego (1411 – 28 II 1488), który po śmierci bpa Jana Lutka (†21 V 1471) pełnił funkcję administratora diecezji. Biskupem krakowskim został przez kapitułę z polecenia króla Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492) w dniu 15 VIII 1471 roku. Wybór ten zatwierdził Sykstus IV (1471–1484). Sakrę biskupią przyjął dnia 19 I 1472 roku. Dbał o majątek katedralny, ukończył budowę kaplicy Świętego Krzyża przy katedrze wawelskiej, zbudował skarbiec katedralny, wydał mszał dla diecezji⁸⁷.

Herb Półkoźic był również znakiem Pawła z Przemankowa (†29 XI 1292), który został wybrany ordynariuszem krakowskim przez kapitułę jako świecki człowiek w dniu 9 X 1266 roku, co potwierdził metropolita Janusz (1258–1271). W ciągu dwóch dni otrzymał święcenia kapłańskie i biskupie. Mimo, że jako człowiek świecki był kanclerzem księcia Bolesława Wstydlwego (1243–79), to jako biskup był w opozycji do niego. W 1273 roku przyłączył się do zbuntowanego rycerstwa małopolskiego, za co znalazł się w księżym więzieniu. Po raz drugi znalazł się w więzieniu w 1283 roku, kiedy popadł w konflikt z Leszkiem Czarnym (1279–1288) następcą Bolesława. Kolejny raz został wtrącony do więzienia przez księcia Henryka Probusa (1288–1290), który po śmierci Leszka Czarnego panował w Krakowie. Był przeciwnikiem wpływów niemieckich w Krakowie, które umocniły się w latach rządów bpa Prandoty (1242–1266). Dla prowadzenia biskupich spraw sądowych ustanowił urząd oficjała⁸⁸.

⁸⁴ W polu czerwonym złota łódź. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 101; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 186.

⁸⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 74–95; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 210.

⁸⁶ W polu czerwonym głowa ośła srebrna wprost. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 126; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 227–228.

⁸⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 32–44; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 183.

⁸⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 182–216; J. Wyrozumski, *Paweł z Przemankowa*. W: *PSB*, t. 25, s. 391–394; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 161.

Ostatnim z omawianych jest herb **Doliwa**⁸⁹ używany przez Jana Lutka (ok. 1405 – 24 V 1471). Pracował w dyplomacji królewskiej oraz posiadał różne prebendy kościelne. Uczestniczył w soborze w Bazylei (1434) jako wysłannik króla Władysława Jagiełły (1386–1334). Brał udział w synodzie łączyckim (1441). Posiadał tytuł audytora i kapelana papieża Mikołaja V (1447–1455). W Rzymie działał na rzecz Polski w sporze z Krzyżakami. W 1453 roku został administratorem diecezji gnieźnieńskiej, a w dziesięć lat później otrzymał nominację na biskupstwo kujawskie. Sakrę biskupią otrzymał w dniu 7 XI 1463 roku. Rządcą diecezji krakowskiej został mianowany w dniu 19 X 1464 roku. Pozostawił po sobie obraz mądrego, tolerancyjnego i pobożnego duszpasterza⁹⁰.

Tym samym herbem pieczętował się Piotr Szyrzyk (†6 VI 1348), nazywany niekiedy Falkowskim. Zasiadał w kilku kanoniach oraz był rektorem kościoła w Stopnicy, prepozytem sandomierskim i św. Floriana na Kleparzu. Biskupem krakowskim został wybrany przez kapitułę po śmierci bpa Jana Grota (†5 VIII 1347). Zatwierdzenie papieskie uzyskał w dniu 12 XII 1347 roku. Sakrę biskupią otrzymał w lutym 1348 roku w Awinionie; tam też zmarł i został pogrzebany⁹¹.

Ostatnim fragmentem fryzu heraldycznego jest pas umieszczonych na ścianie północnej powyżej okien. Pierwszym od strony zachodniej widnieje herb **Poraj**⁹², którym pieczętowało się sześciu biskupów. Jan Gruszczyński (1405 – 8 X 1473) zasiadał na stolicy biskupiej w Krakowie tylko piętnaście miesięcy. Wpierw był rządcą diecezji kujawsko-pomorskiej (1450–1462), potem krakowskiej (6 VII 1463 – 19 X 1464) a następnie został mianowany arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski (1464–1473). Był mocno zaangażowany w sprawy polityczne, współpracował z królem Kazimierzem Jagiełłończykiem (1447–1492)⁹³.

Zawisza pochodzący z Kurozwęk był biskupem krakowskim w latach 1380–1382. Zostawił po sobie pamięć zdolnego i energicznego biskupa. Zmarł w dniu 12 I 1382 roku w Dobrejwodzie k. Wiślicy i pogrzebany został w katedrze wawelskiej⁹⁴.

⁸⁹ W polu błękitnym pas srebrny w lewo skos, na którym trzy róże czerwone. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 50; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 112.

⁹⁰ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 25–32; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 89

⁹¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 260–262; F. Kiryk, *Piotr z Falkowa*. W: *PSB*, t. 26, s. 396–397; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 166; M. D. Kowalski, *Pralaci...*, s. 243.

⁹² W polu czerwonym róża pięciopłatkowa srebrna. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 124; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 231–232.

⁹³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 2, s. 1–25; K. Malinowski, *Gruszczyński Jan*. W: *PSB*, t. 9, s. 55–57; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 73.

⁹⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 290–297; A. Strzelecka, *Kurozwęcki Zawisza*. W: *PSB*, t. 16, s. 277–278; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 235.

Innym rządcą diecezji krakowskiej, posługującym się omawianym herbem był Bodzanta (ok. 1290 – 12 XII 1366) w czerwcu 1348 roku osadzony na biskupstwie krakowskim decyzją Klemensa VI (1342–1352) w miejsce zmarłego bpa elekta P. Szyrzyka (†6 VI 1348). Wywołało to sprzeciw Kazimierza Wielkiego (1333–1370), z którym biskup pozostawał w ciągłych konfliktach. Bodzanta był pobożny, pozostawił po sobie pamięć czciciela Najświętszej Maryi Panny, fundował liczne altarie i prebendy. Założył Bodzentyń i kilka wsi, troszczył się o dobra kościelne. Ukończył budowę katedry, którą w 1364 roku konsekrował. W tym samym roku nastąpiła erekcja akademii przez Urbana V (1362–1370)⁹⁵.

Czwartym z kolei, używającym tegoż znaku⁹⁶, był Wincenty Kadłubek (ok. 1150 – 8 III 1223). Wybrany biskupem przez kapitułę krakowską w 1207 roku, co potwierdził papież Innocenty III (1198–1216) w 1208 roku. Był to pierwszy biskup wybrany w Polsce przez kapitułę, brał udział w soborze Laterańskim IV (1213). Autor „Kroniki polskiej”. W 1217 roku otrzymał zgodę papieża Honoriusza III (1216–1227) na rezygnację ze stanowiska ordynariusza i w 1218 roku wstąpił do klasztoru cystersów w Jędrzejowie. Po rezygnacji z biskupstwa Iwo Odrowąża papież Honoriusz III przywrócił Wincen- tego na stolicę biskupią, ale ten nie objął jej gdyż zmarł w Jędrzejowie. Beatyfikowany w 1764 roku przez Klemensa XIII (1758–1769).

Kolejnym, używającym rodowego herbu Poraj był Radost, nazywany także Radostustem (†19 I 1142), wyniesiony na biskupstwo krakowskie w 1118 roku za wolą Bolesława Krzywoustego (1102–1138). Radost prowadził rozpoczętą przez swego poprzednika Maurusa (†1117) budowę katedry wawelskiej⁹⁷.

Najwcześniejszym, któremu przypisuje się herb Poraj jest Lambert (†25 XI 1101), wyniesiony na biskupstwo w 1082 roku przez księcia czeskiego Wratysława II (1032–1092). Przeprowadził reorganizację kapituły tworząc urząd dziekana i archidiakona, któremu powierzył funkcję sądowniczą oraz wizytowania duchowieństwa i przygotowania kandydatów do kapłaństwa. Dokończył rozbudowy katedry, którą konsekrował. W 1088 roku przeniósł relikwie bpa Stanisława ze Skalki na Wawel (jeżeli translacja nie dokonała się w 1150)⁹⁸.

⁹⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 262–278; J. Bazydło, *Bodzanta*. W: *EK*, t. 2, k. 703; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 31; M. D. Kowalski, *Prałaci...*, s. 132.

⁹⁶ Niekiedy przypisuje się bł. Wincentemu h. Łódzia.

⁹⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 57–58; Z. Kozłowska-Budkowa, *Radost*. W: *PSB*, t. 29, 747; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 176.

⁹⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 46–50; Z. Kozłowska-Budkowa, *Lambert*. *PSB*, t. 16, s. 423–424; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 119.

Drugim z kolei w pasie północnym, patrząc od strony zachodniej, jest herb **Dębno**⁹⁹, jest herb, którym pieczętował się Jakub z Sienna (1413 – 4 X 1480), mianowany biskupem krakowskim przez Piusa II (1458–1464) w dniu 24 XI 1460 roku. Sakrę przyjął w dniu 31 V 1461 roku. Jednak już dnia 7 I 1462 roku zrezygnował z urzędu, z powodu sprzeciwu Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492). Od X 1464 roku (ingres 21 III 1465) biskup kujawsko-pomorski oraz od dnia 10 XII 1573 roku arcybiskup gnieźnieński i prymas¹⁰⁰.

Tego samego herbu używał kard. Zbigniew Oleśnicki (5 XII 1389 – 1 IV 1455). Został mianowany biskupem krakowskim jako człowiek świecki w dniu 9 VII 1423 roku. Zanim przyjął sakrę biskupią dnia 19 XII 1423 roku, otrzymał święcenia kapłańskie. Jest pierwszy z Polaków obdarzony kapeluszem kardynalskim m. in. fundator paulinów w Pińczowie i bernardynów w Krakowie, dobrodziej Akademii Krakowskiej, budowniczy kościoła w Piotrawinie i kolegiaty w Nowym Sączu. W 1443 roku wzbogacił biskupstwo krakowskie zakupionym księstwem siewierskim. Ustanowił i uposażył w katedrze urząd kaznodzioci oraz powołał penitencjarzy¹⁰¹.

W dalszej kolejności umieszczono herb **Prus I** zwany również Turzyna¹⁰², którym jako znakiem rodowym pieczętował się Tomasz Strzępiński (10 VIII 1398 – 22 IX 1460), profesor i rektor Akademii Krakowskiej, mianowany biskupem w dniu 25 IX 1455 roku, sakrę otrzymał cztery miesiące później. Dplomata, bibliofil. Gorliwy obrońca moralności i wiary¹⁰³.

Herbem Prus I pieczętował się również Czasław, który żył na przełomie XI/XII wieku. Okres jego posługi biskupiej przypada pomiędzy śmiercią Lamberta (†1101) a objęciem rządów diecezją przez Baldwina ok. 1102–1104 roku. Mianowany biskupem przez księcia Władysława I Hermana (1079–1102), co nie było zgodne z zasadami reformy gregoriańskiej. Zwolennik antypapieża Klemensa III (1080–1100) i być może z tego powodu został usunięty z urzędu zarządcy diecezji ok. 1102–1104 roku przez Bolesława Krzywoustego (1102–1138)¹⁰⁴.

⁹⁹ W polu czerwonym krzyż srebrny z taką samą łękawicą pod dolnym lewym ramieniem. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 108–109; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 49.

¹⁰⁰ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 420–435; F. Kiryk, *Jakub z Sienna*. W: *PSB*, t. 10, s. 364–367.

¹⁰¹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 370–408; M. Koczerska, *Oleśnicki Zbigniew*. W: *PSB*, t. 23, s. 776–784; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 154.

¹⁰² W polu czerwonym półtora krzyża srebrnego. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 128; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 238; tamże, s. 431–432.

¹⁰³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 408–420; S. Dobrzański, *Strzępiński Tomasz*. W: *SPTK*, t. 4, s. 221–223.

¹⁰⁴ Ł. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 48; R. Grodecki, *Czasław*. W: *PSB*, t. 4, s. 304; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 43.

Omawiany herb przypisywany jest św. Stanisławowi ze Szczepanowa (ok. 1030/1035 – 11 IV 1079). W okresie wyprawy kijowskiej króla Bolesława (1076–1081) biskup popadł z nim w konflikt, który zakończył się zamordowaniem Stanisława. Tradycja każe dopatrywać się u św. Stanisława troski o ciemieżony i karany przez króla lud. W 1088 lub w 1150 roku dokonano translacji ciała biskupa ze Skalki na Wawel. Po kanonicznym badaniu Innocenty IV (1243–1254) dokonał w dniu 17 IX 1253 roku kanonizacji bpa Stanisława¹⁰⁵.

Czwartym z kolei jest herb **Leszczyc** zwany często Bróg lub Laska¹⁰⁶. Jest to rodowy herb Piotra z Radolina (Wyszem), który został prekonizowany biskupem krakowskim w dniu 19 XII 1392 roku. Wysz był współpracownikiem Jadwigi (1384–1399) i Jagiełły (1386–1434). Przeprowadził kilka synodów prowincjalnych, dbał o dyscyplinę wśród kleru. W 1412 roku został przeniesiony na biskupstwo poznańskie. Zmarł dnia 30 IX 1414 roku w Poznaniu¹⁰⁷.

Następny herb **Jelita**¹⁰⁸ – występujący również w pasie sufitowym – używał bp Florian Mokrski (1305 – 6 II 1380), wybrany biskupem krakowskim przez kapitułę w dniu 2 II 1367 roku po śmierci Bodzanty (†26 XII 1388), co potwierdził Urban V (1362–1370) dnia 16 VIII 1367 roku¹⁰⁹.

Nad oknem środkowym znajduje się herb **Oksza**¹¹⁰, który może być utożsamiany z herbem **Topór**¹¹¹. Herbu „Oksza” używał Nanker (1265/1270 – 8 IV 1341) ordynariusz krakowski po śmierci bpa Muskaty (†7 II 1320). Na synodzie w 1320 roku opublikował zbiór statutów dotyczących służby Bożej i udzielania sakramentów oraz wprowadził święto Bożego Ciała. Dbał o wykształcenie i podniesienie poziomu duchowieństwa oraz o powiększenie terenu diecezji na Spiszu. Był gorliwym i pobożnym duszpasterzem. Po pożarze w 1306 roku rozpoczął odbudowę katedry. Ubiegał się o przyznanie biskupom krakowskim pierwszego miejsca po metropolitach gnieźnieńskich, zgodnie

¹⁰⁵ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 29–46; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 194.

¹⁰⁶ W polu czerwonym bróg złoty na słupach srebrnych. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 93; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 170.

¹⁰⁷ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 297–309; S. Trawkowski, *Piotr z Radolina*. W: *PSB*, t. 26, s. 422–428.

¹⁰⁸ W polu czerwonym trzy skrzyżowane kopie złote. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 71; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 143–144.

¹⁰⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 278–290; Z. Budkova, *Mokrski Florian*. W: *PSB*, t. 21, s. 600–602; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 144; M. D. Kowalski, *Prałaci...*, s. 147.

¹¹⁰ W polu czerwonym srebrna oksza (tj. duży topór na długim drzewcu) w słup. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 113; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 206.

¹¹¹ W polu czerwonym srebrny topór w słup. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 152; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 277.

z dawnymi przywilejami. W 1326 roku został przeniesiony na biskupstwo wrocławskie¹¹².

Herbem „Topór” pieczętował się Lambert Suła (†1071). Miał być pierwszym Polakiem na stolicy biskupiej w Krakowie. Biskupem krakowskim został z wyboru kapituły, co zatwierdził papież Aleksander II (1061–1073). Świecenia biskupie przyjął w 1061 roku. Stanowiska kościelne obsadzał duchownymi pochodzenia polskiego. Współpracował ze św. Stanisławem¹¹³.

W dalszej kolejności znajduje się herb **Gozdawa**¹¹⁴, który używał Jan Muskata (ok. 1250 – 7 II 1320). Pod wpływem króla czeskiego Wacława II (1278–1305) został wybrany w dniu 21 III 1294 roku przez kapitułę krakowską biskupem. Rządy w diecezji objął w poł. 1295 roku pełniąc równocześnie obowiązki kapelana rezydującego w Pradze Wacława II. Po dojściu do władzy Władysława Łokietka (1260–1333) w 1306 roku został wypędzony z diecezji i przebywał na Śląsku. W 1308 roku został ekskomunikowany przez abpa Jakuba Świnkę (1283–1314), gdyż poparł wójta krakowskiego Alberta (†1317) w jego buncie przeciwko Łokietkowi, za co książę wtrącił go do więzienia. Dbał o dochody katedry, powiększył majątek biskupstwa. Otrzymał od Wacława II miasto Biecz, które później utracił. Dokonał licznych lokacji na prawie niemieckim. Przyczynił się do rozwoju górnictwa w Sławkowie. Mimo iż był przeciwnikiem księcia Łokietka to brał udział w jego koronacji w dniu 20 I 1320 roku.

Należy zaznaczyć, że istnieją rozbieżności co do herbu bpa Muskaty (Z pieczęci: poniżej wyobrażenia bpa w dole tarcza podzielona na dwa pola w słup. W jednej trzy ułożone w trójął korony, a w drugiej części trzy róże lub kulki muszkatołowe; wg J. Długosza biskup posługiwał się herbem wyobrażającym 9 żółtych (złoty) lilii w niebieskim polu)

Ósmym z kolei jest herb **Korczak**¹¹⁵ tradycja przypisuje pochodzącemu z Rusi Prokopowi (†1295). Biskupem krakowskim został mianowany w 1292 lub w 1293 roku za poparciem Władysława Łokietka (1260–1333). Podczas pobytu w Pradze został zmuszony do ukorzenia się przed królem czeskim Wacławem II (1271–1305), królem Polski od 1300 roku i złożenia mu przysięgi wierności¹¹⁶.

¹¹² L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 237–247; J. Szymański, *Nanker*. W: *PSB*, t. 22, s. 513–514; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 147.

¹¹³ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 26–29; Z. Kozłowska-Budkowa, *Lambert*. W: *PSB*, t. 16, s. 423; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 119.

¹¹⁴ W polu błękitnym srebrna lilia. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 58; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 126–127.

¹¹⁵ W polu czerwonym trzy srebrne belki, ku dołowi stopniowo krótsze. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 80; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 156.

¹¹⁶ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 216–221; J. Wyrozumski, *Prokop*. W: *PSB*, t. 28, s. 483–484; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 171.

Przedostatnim na ścianie północnej jest herb **Odroważ**¹¹⁷ – rodowy herb Prandoty (1200 – 20 IX 1266). Biskupem został wybrany przez kapitułę katedralną po 15 III 1242 roku. Sakrę przyjął dnia 25 V 1242 roku. Świątobliwy, gorliwy, pobożny i lubiany przez wiernych. Dnia 8 V 1254 roku bp Prandota „podniósł” doczesne szczątki św. Stanisława i umieścił je w ołtarzu na środku katedry. Czczony od XV wieku jako błogosławiony¹¹⁸.

Tym samym herbem posługiwał się Iwo Odroważ, od 1218 roku biskup krakowski. W 1219 roku został przeniesiony do Gniezna po śmierci swego konsekrateura abpa Kietlicza (†22 III 1219), gdzie jednak nie objął urzędu. Powrócił do Krakowa, gdzie pełnił nadal obowiązki ordynariusza. Założył, pierwszy na ziemiach polskich, szpital w Prądniku Białym pod Krakowem. Fundator i dobroczyńca kościołów i klasztorów. W okresie najazdu Konrada Mazowieckiego (1187–1247) na Kraków schronił się na dworze papieża Grzegorza IX (1227–1241) swego przyjaciela z lat studenckich. Zmarł w Borgo w dniu 21 VII 1229 roku i pochowany został w kościele dominikanów w Krakowie. Iwo Odroważ czczony jest jako błogosławiony¹¹⁹.

Omawiany herb używał także Tomasz Teofil Kuliński (12 XII 1823 – 8 I 1907), w latach 1870–1882 wikariusz apostolski części diecezji krakowskiej w Królestwie Polskim z siedzibą w Kielcach. W dniu 23 II 1872 roku został mianowany biskupem tytularnym Satala. Sakrę biskupią przyjął w Petersburgu dnia 2 IX 1872 roku. W 1883 roku otrzymał nominację na ordynariusza reaktywowanej w dniu 28 XII 1882 roku diecezji kieleckiej (erygowanej 13 VI 1805, zniesionej 30 VI 1818). Znany z pracowitości, gorliwości i pobożności. Troszczył się o duchowieństwo i seminarium duchowne¹²⁰.

Następnym, noszącym nazwę **Zabawa**¹²¹, jest herb którego używał Wisław z Kościelca (†15 III 1242). Jako dziekan kapituły wawelskiej został wybrany biskupem krakowskim w 1229 roku. Zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej zyskał dwa lata później. Bp Wisław przyczynił się do odnowy katedry i wzrostu dochodów biskupstwa krakowskiego¹²².

¹¹⁷ W polu czerwonym rogacina srebrna w słup u dołu rozłączona. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 109; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 202.

¹¹⁸ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 144–182; S. Trawkowski, *Prędota*. W: *PSB*, t. 28, s. 447–542; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 170.

¹¹⁹ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 116–136; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 84.

¹²⁰ *Polska encyklopedia szlachecka*. T. 7. Warszawa 1937, s. 221; M. Żywczyński, *Kuliński Tomasz*. W: *PSB*, t. 16, s. 160; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 117.

¹²¹ Tarcza dwudzielna w słup, pole pierwsze szachowane czerwono – srebrne, pole drugie błękitne. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 161; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 297.

¹²² L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 136–144; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 223–224.

Fryz na ścianie północnej zamyka herb Lis¹²³, rodowy znak Pełki Lisa (†11 IX 1207). Na przełomie 1185–1186 roku został wybrany biskupem przez kapitułę wawelską. Konsekrowany przez papieża Urbana III (1185–1187) przed dniem 4 II 1186 roku w Weronie. Po śmierci księcia Kazimierza (†4 V 1194) doprowadził do uznania sukcesji jego małoletniego syna Leszka Białego (1186–1227). Zwolennik reform kościelnych i kontaktów ze Stolicą Apostolską. Uzyskał dla bpów krakowskich przywilej pierwszeństwa po metropolicie gnieźnieńskim oraz prawo jego konsekrowania. Popierał klasztory, nadawał im uposażenia. W okresie wzrastającego zamętu odegrał znaczącą rolę w Polsce. Za jego rządów odbyła się m.in. wizyta legata papieskiego Piotra z Kapui, który polecił małżonkom zawierać śluby kościelne, kapłanom zaś nakazał bezżeństwo¹²⁴. Warto dodać, że taką samą figurę heraldyczną ma herb Dąbrowa I.

Po przeanalizowaniu układu herbów we fryzie i przypisaniu im „właścicieli” rodzi się pytanie, dlaczego nie umieszczono znaków rodowych wszystkich biskupów krakowskich mimo, że znano ich prawdziwe bądź fikcyjne wyobrażenia¹²⁵. Autor projektując ciąg fryzowy oparł się zapewne na wykazie sporządzonym przez K. Niesieckiego¹²⁶, gdzie podano wszystkie znaki heraldyczne biskupów krakowskich. Nasuwa się pytanie czy opuszczenie niektórych herbów było zamierzone? Rodzi się następne pytanie, a mianowicie, dlaczego H. Uziembło powtórzył ten sam herb? Dlaczego nie zastosował tej metody wobec innych znaków. Prawdopodobnie nie był zobligowany podziałem ścian, gdyż osobiście wykonywał projekt i mógł dowolnie przeprowadzić kompozycję. Inne pytanie dotyczy umieszczenia administratora diecezji Antoniego Gałęckiego pomiędzy ordynariuszami krakowskimi. Nasuwa się jeszcze jedna uwaga. H. Uziembło utożsamił w dwóch przypadkach herby o zbliżonych godłach: herb Cholewa z herbem Ostoja oraz herb Topór z herbem Oksza. Jest to nieporadne z punktu widzenia sztuki heraldycznej. Ponadto w kilku przypadkach artysta niepoprawnie przedstawił strony heraldyczne godła. Można przypuszczać, że artysta oparł się na wyobrażeniach przedstawionych przez A. Brücknera w *Encyklopedii staropolskiej*¹²⁷.

Fryz heraldyczny w sali posiedzeń Kapituły Krakowskiej należy do ciekawych przykładów sztuki zdobniczej i użytkowej nawiązującej do średnio-wieczna. Najstarszą tego rodzaju ornamentykę, sięgającą XIV wieku, można

¹²³ W polu czerwonym rogacina srebrna w słup dwukrotnie przekrzyżowana. – S. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby...*, s. 94; J. Szymański, *Herbarz...*, s. 177–178.

¹²⁴ L. Łętowski, *Katalog...*, t. 1, s. 80–93; J. Bieniek, *Pelka*. W: *PSB*, t. 25, s. 574–577; P. Nitecki, *Biskupi...*, s. 162–163.

¹²⁵ Por. K. Niesiecki, *Herbarz...*, t. 1, s. 32–34.

¹²⁶ Tamże.

¹²⁷ A. Brückner, *Encyklopedia staropolska*. T. 1. Warszawa 1990 (reprint), k. 421–434.

spotkać w kaplicy św. Jakuba w Łądzie¹²⁸. Zdaniem o. Pawła Sczanieckiego¹²⁹ podobny fryz, malowany lub płaskorzeźbiony, występował prawdopodobnie w opactwie tynieckim. Świadczą o tym ciągle odkrywane fragmenty malowideł lub resztki kamiennych herbów¹³⁰. W przyszłości należałoby również zwrócić uwagę na podobny do wawelskiego fryz w pałacu biskupim w Kielcach. Jej heraldyczna tematyka dotyczy rycerstwa i właścicieli ziemskich. Kompozycja heraldyczna H. Uziembły, wykonana na początku obecnego stulecia, miała nie tylko cel dekoracyjny. W miejscu tak bardzo nobliwym, poprzez znaki herbowe, upamiętniono rządców diecezji krakowskiej. W wyobrażeniach 41 herbów artysta „ukrył” 65 postaci stosując w kompozycji swój własny klucz.

---

¹²⁸ J. Łojko, *Fryz heraldyczny z kaplicy klasztornej św. Jakuba w Łądzie nad Wartą*. „Studia Źródłoznawcze”. T. 22: 1977, s. 125–150; J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 14.

¹²⁹ Relacja o. P. Sczanieckiego, Tyniec, 3 V 1996.

¹³⁰ B. Kwiatkowska-Baster, Z. K. Baster, *Tyniec...*, s. 72–73.